

Д. І. ШЕЛЕНКО, І. Ф. БАЛАНЮК,
доктори економічних наук, професори
В. С. БАЛАНЮК

Соціальний капітал у розвитку соціального підприємництва

Мета статті - теоретично обґрунтувати й проаналізувати способи, за яких соціальний капітал впливає на розвиток соціального підприємництва, активізувати увагу стосовно впливу соціального капіталу на розвиток соціального підприємництва та окреслити можливості ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Методика дослідження. За методологічну основу слугував комплексний метод дослідження - для характеристики соціально активних підприємств, які здійснюють діяльність в Івано-Франківській області, а також ознайомлення із світовим досвідом соціального підприємництва. Передумовою формування соціального капіталу, закладеного у нього потенціалу стало послідовно-системне вирішення проблеми, яка включатиме сукупність визначальних вихідних засад. У процесі дослідження використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу і синтезу - для оцінювання діяльності соціально активного підприємництва; аналітичних групувань - для встановлення відмінностей між бізнес-підприємництвом і соціальним підприємництвом; абстрактно-логічний - під час формування теоретичних узагальнень.

Результати дослідження. Розглянуто роль та місце соціального капіталу в розвитку соціального підприємництва. Виділено послідовні контексти вивчення питання теорії соціального капіталу. Проаналізовано соціально активні підприємства Івано-Франківської області, наведено опис досягнень їх діяльності та основні напрями розвитку соціального підприємства на селі. Досліджено світовий досвід соціального підприємництва. Визначено відмінності між бізнес-підприємництвом і соціальним підприємництвом.

Елементи наукової новизни. Поглиблено обґрунтування розвитку соціального капіталу в розвитку підприємництва. Трактуючи соціальний капіталу дало підстави розглядати його як систему, що охоплює необхідну для кожного окремого епізоду сукупності частини підсистем на різних рівнях, яка покликана реально впливати на розвиток суб'єктів господарювання.

Практична значущість. Розроблено пропозиції щодо наукового осмислення сутності потенціалу соціально активних підприємств, що слугуватиме основою для поглиблення теоретико-методичних досліджень проблем розвитку соціального капіталу в підприємстві. Наведені положення спрямовані на розкриття типових особливостей і найсуттєвіших проблемних питань характеристики соціально активних підприємств Івано-Франківської області, що потребують уваги органів державної влади та місцевого самоврядування. Табл.: 1. Бібліогр.: 24.

Ключові слова: соціальний капітал; соціальне підприємництво; бізнес-підприємництво; соціальні зв'язки; кооперація; соціально активні підприємства.

Шеленко Діана Іванівна - докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри теоретичної і прикладної економіки, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

E-mail: diana.shelenko@pnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9214-7258>

Баланюк Іван Федорович - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

E-mail: ifbalaniuk@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8320-6383>

Баланюк Віра Сергіївна - старша викладачка кафедри іноземних мов, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

E-mail: vira.balaniuk@pnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8732-4646>

Постановка проблеми. Наукові підходи до характеристики теоретичних і практичних аспектів соціального капіталу багатогранні та окреслюються розвитком суб'єктів

господарювання. Теорія і практика розвитку поняття «соціальний капітал» пройшла три-валі й поступове становлення за рахунок сприйняття людством закономірності напрямів ефективного задоволення своїх потреб та його участі в економічному вирішенні соціальних проблем. Термін «соціальний

© Д. І. Шеленко, І. Ф. Баланюк, В. С. Баланюк, 2021

капітал» використала L. J. Hanifan (1916), яка цим поняттям позначила сільський центр, акцентуючи на тому, що добросусідська співпраця на селі через скорочення витрат полегшує виробництво товарів і отримання доходу [20].

Соціальний капітал, в основі якого знаходяться людські ресурси, впливає на розвиток підприємництва, забезпечуючи виробництво необхідних товарів і послуг, у тому числі які мають соціальну значимість, вважається соціальним підприємництвом.

Поняття соціального підприємництва в основному притаманно ХХІ ст. Проте як явище воно не нове, оскільки включало соціальну мету - це різного спрямування сільськогосподарські кооперативи, притулки для безхатків, організації для навчання й працевлаштування своїх жителів і т. п. У минулому таких людей, які організовували діяльність цих суб'єктів господарювання, називали мрійниками, благодійниками, фантастами, реформаторами, святими, великими лідерами, революціонерами, обговорювалася їх мужність, милосердя, хоча рідко зверталася увага на практичні аспекти їхніх досягнень. Так, Ф. Найтінгейл створила першу у Великобританії професійну школу для медсестер і розробила прогресивні стандарти роботи останніх, а також церковні спільноти, фермерські організації [8, с. 12]. До прикладу, кількість господарсько-споживчих кооперативів (до них також відносилися кооперативи зі сметанковими станціями) у західних областях України в 1912 р. становила 90 од. Для порівняння: вже у 1928 р. це 1832 кооперативи, молочно-споживчих - 45 та 302 відповідно. До молочно-споживчих кооперативів входили районні молочарні й такі молочно-споживчі кооперативи, що переробляли молоко у молочарські продукти [12, с. 4]. Мета кооперації, за твердженням А. Шептицького, щоб громада та народ стали живим організмом.

Специфіка ролі соціального підприємництва в умовах конкурентного середовища дає можливість щодо забезпечення збереження та розвитку також і людських ресурсів. Оскільки саме соціальному підприємству притаманні характеристики соціальної організації, які поєднують соціальні результати з економічною поведінкою підприємця. Водночас підприємець, який веде господарську діяльність, організовуючи постачання товарів на ринок - реалізовує процес організа-

ційно-економічної соціалізації підприємництва [6, с. 58].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дискусії про соціальний капітал мають давню історію, зокрема через поняття «соціальні ресурси». Економічний класик А. Сміт доводив, що в структурі основного капіталу знаходиться і соціальний капітал, а не тільки засоби праці. Проте і за рахунок соціального капіталу людство через підприємницькі структури отримуватиме специфічні трудові навички, навчання працівників та підвищення кваліфікації (Smit A., 1962) [10, с. 66]. Основну увагу він приділяв людині як найманому працівникові у системі виробничих відносин.

При цьому Р. Bourdieu (1986) виділяв індивідуальний соціальний капітал як сукупність реальних і потенційних ресурсів, пов'язаних із наявністю постійної мережі, які мають інституціоналізовані відносини, організовані на взаємному пізнанні й визнанні та мають членство у групі, що і дозволяє кожному підтримувати членів у формі капіталу, що належить колективу [17, с. 9]. На його думку, соціальний капітал означає кількість знайомих, яка належить колективу. Крім того важливо, які це знайомі згідно з принципом: неважливо, що вмєш, що знаєш, а важливо, кого знаєш. Також Р. Bourdieu вважав, що рівний соціальний капітал окремих осіб сприяє утворенню соціальних нерівних суспільств (нерівності у суспільстві).

Дослідник R. D. Putnam (1995) вважає, що «соціальний капітал включає особливості соціальних організацій зокрема, такі як: мережі (системи) одиниць чи домогосподарств, пов'язані з ними норми і цінності, які працюючи як одне ціле, створюють зовнішні ефекти для всієї спільноти» [21]. В основному його зацікавленість прослідковувалася на прикладі великих громад та особливості їх відносин (довіра, спільні цінності членів цієї території), оскільки вони сильніші та виявляють значніший вплив на економічне зростання, ніж у малих громадах.

За F. Fukuyama (2003), соціальний капітал характеризується як набір неформальних цінностей та етичних стандартів для членів певної громади із надання їм можливості ефективно співпрацювати, оскільки соціальний капітал являє собою ознаку лише стабільних громад, де наявна постійна політико-правова система [19].

До соціального капіталу А. Л. Баланда і В. І. Надрага пропонують включити ситуації, що продукують умови для появи й розвитку соціальних зв'язків, зокрема такі: соціальний капітал як наслідок системної взаємодії, що має суспільну природу; соціальний капітал також не може бути приватною власністю, позаяк це суспільне благо [2, с. 37]. Під соціальним капіталом вони розуміють специфічний запас соціальних контактів підприємницьких структур, які на відміну від інших видів капіталу саме і характеризують трансакційні витрати на координацію їх економічної діяльності [2, с. 38].

Соціальний капітал у сфері підприємництва становить сукупність соціальних зв'язків, засади взаємності й довіри, напрями колективних дій та включає ряд ознак: ресурсність, прибутковість і нагромадження [5, с. 272].

На переконання В. Г. Галанця, виробництво працює настільки ефективно, наскільки ефективно у ньому розвинені функції соціального капіталу [4, с. 53].

Як визначає Л. В. Єлісеєва, соціальний капітал має спільні та відмітні ознаки порівняно з іншими видами капіталу і включає сукупність ресурсів, які розміщені в соціальній мережі, тобто ресурси, до яких можна отримати доступ чи які можна мобілізувати за підтримкою мереж [7, с. 9].

У цілому за поглядами вчених слід забезпечувати характеристику соціальних відносин, тобто: правдивість, виконання обов'язків і взаємність у стосунках з іншими суб'єктами, ставлення та цінностей, оскільки перевагою саме соціального капіталу виступає сприяння економічному і соціальному зростанню, зниженню трансакційних витрат. Тобто особи об'єднуються у групи для досягнення певних цілей, або утворюють спеціальні спільноти, де й формуватиметься додаткова якість, тобто соціальний капітал, який ставатиме ресурсом для всіх.

Розвиваючи думку А. А. Дюк, на сьогодні підприємництво перетворюється на більш соціальне, ніж економічне явище, набуваючи характеру соціальної організації [6, с. 58]. Тобто соціальне підприємництво сприймається як інноваційна діяльність із соціальною метою.

Згідно з даними "Зелена книга соціального підприємництва в Україні", соціальне підприємництво являє собою бізнес, який націлений на вирішення соціальних та/або

екологічних проблем у громадах для досягнення економічного і соціального ефекту [8, с. 7]. Тобто соціальне підприємство: залучає до своєї роботи групи людей, що виключені з місцевих ринків праці; бізнес із соціальними цілями, доходи яких реінвестуються у реалізацію місії або на благо спільноти, а не розподіляються серед акціонерів і власників; є громадською організацією, яка націлена на соціальні зміни через використання інновацій та підприємництва; виробляє соціально значимі товари чи надає соціально значимі послуги [8, с. 7].

За тлумаченнями J. Austin, H. Stephenson та J. Wei-Skillern (2006), соціальне підприємство - це інноваційна діяльність, яка орієнтована на виробництво соціальної вартості, яку уміють здійснювати неприбуткові, прибуткові організації та урядові установи [15, с. 1-22]. Тобто, соціальне підприємство слугує сферою для наукових досліджень.

Напрацювання S. Zadek та S. Thake (1997) націлюють на те, що основним прагненням соціального підприємництва виступає виробництво соціальної цінності, а не особистого та акціонерного багатства [24].

Концептуальні бачення ознак ідентифікації підприємницької діяльності обґрунтували О. Г. Шпикуляк та М. Й. Малік, які запропонували індикатори організаційно-інституційної структури, що впливає з методичних аспектів, зокрема: укладу господарювання, статусу за формою залучення засобів виробництва і предметів праці та організаційно-правового й організаційно-управлінського статусу [14, с. 76].

Узагальнення аналізу соціального підприємництва з позиції різних підходів відображають, що це організації, які поєднують соціальні цілі з ініціативами, що сприяють підприємницьким настроям та націлені на досягнення ширших соціальних цілей або здійснення соціального впливу.

Мета статті - теоретично обґрунтувати й проаналізувати способи, за яких соціальний капітал впливає на розвиток соціального підприємництва, активізувати увагу стосовно впливу соціального капіталу на розвиток соціального підприємництва та окреслити можливості ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Методологія дослідження. За методологічну основу слугував комплексний метод дослідження - для характеристики

соціально активних підприємств, які здійснюють діяльність в Івано-Франківській області, а також для ознайомлення із світовим досвідом соціального підприємництва. Передумовою формування соціального капіталу, закладеного у нього потенціалу стало послідовно-системне вирішення проблеми, яка включатиме сукупність визначальних вихідних засад. У процесі дослідження використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу і синтезу - для оцінювання діяльності соціально активного підприємництва; аналітичних групувань - для встановлення відмінностей між бізнес-підприємництвом і соціальним підприємництвом; абстрактно-логічні - під час вивчення розвитку й взаємозв'язку сучасних теорій та при формуванні теоретичних узагальнень розвитку соціального підприємництва.

Виклад основних результатів дослідження. За аналізом різних визначень соціального капіталу досить важливе, на нашу думку, те, що в основу поняття «соціальний капітал» закладено «соціум» та його місце відносно організаційної системи. Соціальний капітал це також капітал спілкування, низові прояви самоорганізації і можливість знаходити відгуки та обмінюватися інформацією між мезо- мікро- й макрорівнями, проте і свідчення громадянської заангажованості людей. Зважаючи на це, державна влада повинна використовувати теоретичні методи та принципи соціального капіталу для вирішення проблем, які виникають при їх співпраці на різних рівнях управління.

Соціальний капітал можна також вважати як певне спільне чи приватне благо. Поєднання соціального капіталу та участі у цьому процесі підприємництва включає певну належність до формальних і неформальних інститутів, оскільки саме соціальні підприємці свій час і кошти також витрачають на благо для жителів громади. Соціальний капітал є не навмисно випродукований людьми, а наслідком виникнення системних зв'язків у територіальних громадах, що забезпечують індивідуальні цілі. Згодом індивідуальні цілі стають перевагами у формуванні дружніх стосунків.

Так, О. В. Алексєєва соціальний капітал розглядає як один з інституційних індикаторів формування умов та організаційної моделі зайнятості [1, с. 184].

Американський політолог R. D. Putnam (2001), досліджуючи поняття соціального

капіталу, довів, що вимірювати його можна використовуючи такі типи статистичних даних, як: офіційне членство у добровільних групах або кількість таких груп, явка виборців, участь у багатьох різних формах неформальних мереж та читацька аудиторія журналів [22].

Послідовні аспекти вивчення питання теорії соціального капіталу полягають у наступному:

- становлення організаційної системи, соціального обміну та соціальних зв'язків на рівні підприємницьких структур для забезпечення життєдіяльності;

- розвиток соціально-економічної системи, яка включає два напрями: бажання вжити, жагу розвиватися та отримувати позитивні результати від фінансово-господарської діяльності підприємницьких структур;

- набуття знань, мотивації і мобільності, якими наділений соціум, що можуть використовувати підприємницькі структури для виробництва товарів чи надання послуг протягом певного часу;

- організаційно-господарська об'єктність структур, які у собі функціонально поєднують людські ресурси, працю та капітал і направлені на отримання прибутку.

Важливим буде розуміння того, що соціальний капітал є поняттям норм, цінностей, відносин і зв'язків між людьми [9, с. 80]. За визначенням О. Г. Шпикуляка, утвердження соціального капіталу на селі здійснюється на засадах людського, інтелектуального капіталу, сільської території, підприємницького капіталу, інституцій та інститутів [13, с. 30-31]. На його думку, саме інституційна складова соціального капіталу представлена професійними неприбутковими громадськими організаціями, які захищають права та інтереси учасників, оскільки формування соціального капіталу залежить від розвитку підприємницьких структур [13, с. 32].

Соціальне підприємництво також сформувалося виходячи з практики господарювання і потреб допомагати іншим, займаючись постійним пошуком моделей та механізмів сприяння соціальному добробуту, розвитку новаторства заради отримання прибутку та соціальному прогресу. Місія соціального підприємництва це добре налагоджена організаційна робота над подоланням бідності, самозабезпеченням та з турботою про землю з використанням бази цінностей і принципів. Соціальне підприємництво

виступає організованим процесом, який включає співпрацю, партнерство, кооперацію чи практичну взаємодію людей у конкретних напрямках соціально-економічного розвитку жителів територіальної громади.

Вивчення світового досвіду соціального підприємництва засвідчує, що: до початку 1980-х років таких організацій у світі налічувалося до 100 тис., зареєстрованих у США, а вже до кінця 1990-х їх було мільйони; у Франції починаючи з 1990-х років щороку засновувалося до 70 тис. громадських організацій; у Канаді на 2002 р. їхня кількість досягала 200 тис.; у країнах Центральної Європи за період 1988-1995 рр. розпочали діяльність близько 100 тис. громадських організацій; у Бразилії у 1990-х роках їх число зросло від 250 тис. до 400 тис. організацій,

у США за 1989-1998 рр. їхня кількість збільшилася від 464 тис. до 734 тис. [8, с. 14-15].

У 2019 р. перше місце за їх розвитком посіла Велика Британія, на території якої таких орієнтовно функціонує 70 тис., де зайнято майже мільйон британців, сумарний внесок яких в економіку перевершує 24 млрд фунтів стерлінгів. Також 68 % соціальних підприємств підтримують людей з уразливих груп, 44% - працевлаштовують таких, а 28 % - працюють у найбільш депресивних районах країни [11, с. 5].

До основних соціально активних підприємств, що здійснюють успішну діяльність в Івано-Франківській області, відносяться наступні (табл.).

Соціально активні підприємства Івано-Франківської області

Назва суб'єкта господарювання	Організаційно-правова форма суб'єкта господарювання та вид діяльності	Короткий опис досягнень господарювання суб'єкта
Громадська організація кооператив "Файні ябка 57"	Громадська організація, перероблення та консервування фруктів і овочів	Кооператив здійснює виробництво сухофруктів для продажу на українському та закордонному ринках. Жителі с. Обертин переобладнали приміщення старої пекарні, де тепер переробляють ягоди та фрукти. Кооператив дає можливість 2000 селянам продавати продукцію, вирощену на городах, та заробляти кошти. Він купує у селян фрукти та ягоди за різними цінами, залежно від сезону [3]
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив "Липівський" Рогатинська ОТГ	Приватна, вирощування сільськогосподарських культур	Кооператив тісно співпрацює з громадськими організаціями, з обласною сільськогосподарською дорадчою службою, асоціацією виробників екологічно чистої продукції "Чиста флора", кафедрою насінництва ЛНАУ. Завдяки співпраці з Міжнародною організацією "Добробут громад" та державної фінансової підтримки організовано сучасну МТБ кооперативу, селян забезпечено елітним насінням, запроваджено елементи органічного землеробства, нарощується виробництво органічно чистої сільськогосподарської продукції та посівного матеріалу [6, с. 533]
Соціальне підприємство «Натуральні соки з екологічно чистих фруктів Карпат»	Фізична особа підприємець	Виготовляє сертифіковані соки відповідно до ДСТУ. Прибуток використовується на соціальні цілі - 80 %, 20 % реінвестується. Виготовлення натуральних соків для потреб власних соціальних програм. Витискання соків для населення. Продаж соків для потреб ресторанів і кафе
Благодійний фонд «Карітас Коломийсько-Чернівецької єпархії»	Благодійна організація	Організована для задоволення соціально-гуманітарних потреб населення. Здійснює збір коштів і речей у населення та забезпечує ними незахищені верстви населення

Платформа «Тепле Місто»	Платформа для реалізації ініціатив та синергії між ними	Залучення мешканців до розвитку міста, розробка «правильних вивісок» для міста, розробка зразка ідеального міста на прикладі однієї вулиці
Громадський ресторан «Urban Space 100»	Громадська організація	Ресторан слугує платформою для розвитку міста. Здійснює продаж товарів (не власного виробництва), продаж товарів (власного виробництва), підтримка соціальних, культурних та/чи спортивних заходів, проєктів, програм, де часто проводяться дискусії, презентації, прес-конференції, кінопокази. Прибуток розподіляється на: соціальні цілі - 80%, управлінській цілі - 20%. Місія: спортивні фестивалі, мистецькі заходи, освітні програми, інфраструктурні проєкти
Піцерія «Veterano Pizza»	Товариство з обмеженою відповідальністю	Допомагає учасникам бойових дій на Сході України адаптуватися до мирного життя. Перераховує 10% прибутку на потреби учасників війни і їхніх сімей, а також на потреби дітей загиблих воїнів АТО
Громадська організація АРТ ПРОСТІР DZIN SPACE	Громадська організація	Ретритно-фестивальна платформа, освітній центр, затишне місце серед природи Карпат. Організують: ретрити, фестивалі, семінари, тимблдинги, дитячі табори і всілякі екозаходи

Джерело: Сформовано автором на основі даних: [3, 6].

Для порівняння: у Польщі за 2019 р. було зареєстровано 29535 соціальних підприємств, в яких зайнято 428,7 тис. осіб, найчисленніші неприбуткові організації - 27,6 тис., соціальні кооперативи - 1,7 тис., інші неприбуткові компанії - 226 од. та заклади професійної діяльності - 109 од. [23, с. 8]. За даними звіту Європейської комісії «Соціальні підприємства та їхні екосистеми в Європі», внесок соціального бізнесу в різних країнах становив: Італія - 37,3 млрд євро; Нідерланди - 3,5 млрд євро; Португалія - 3,3 млрд євро; Угорщина - 2,3 млрд євро; Ірландія - 1,4 млрд євро та Естонія - 52,4 млн євро [11, с. 5].

Дослідження, проведене серед соціально активних підприємств Івано-Франківської області, показує, що їх діяльність в основному різноманітна і спрямована на досягнення соціальних та внутрішніх цілей. Здобутки соціально активних підприємств націлені на впровадження бізнес-цілей та максимізацію їх соціального потенціалу, який необхідний для соціального розвитку громади. Їх діяльність нетипова, а отже, потребує зосередження уваги на певних атрибутах, виокремлюючи їх як критерій успішності соціально активних підприємств. До таких можна віднести:

- урахування потреб та підтримка працівників (беруть на роботу соціально незахищені верстви населення з окремих соціальних

груп - інваліди, безхатченки, літні люди, бідні, хворі);

- бажання зупинити відтік жителів громади, особливо молодих;

- створення різних можливостей для саморозвитку та самовдосконалення, підтримка інших, ерготерапія, обмін та поширення знань, реабілітація, інклюзія;

- зміна менталітету та соціальних інститутів із пасивного на активний, відданий.

Усвідомлення бізнес-моделі соціально активних підприємств вимагає відповідально керувати таким підприємством і дозволить отримати у довгостроковій перспективі її фінансову стійкість, а не тільки отримувати різні державні допомоги.

Соціальному підприємництву (див. табл.) притаманні наступні особливості: соціальне підприємництво привабливе тим, що може легко застосовуватися у соціальній сфері як бізнес-сектор; для соціальних підприємців соціальна місія визнана ключовою, місія виступає головним критерієм, а не накопиченням багатства; соціальні підприємці створюють умови для сталого поліпшення; бізнес-підприємці створюють багатство, а це спосіб вимірювання створення вартості; бізнес-підприємці підпорядковані конкурентному ринковому середовищу [18, с. 2].

Соціальне підприємництво відрізняється від комерційного тим, що його головну мету становить примноження, тоді як для бізнес-підприємців - збільшення прибутку. Мета

соціальних підприємців - соціальні зміни [8, с. 18]. Тобто, звідси, діяльність соціального підприємства спрямована на створення соціальної цінності, яку можна виміряти, зважаючи на зосередженість такого на взаємодопомогу споживачеві і виробникові та самодопомогу.

Соціальне підприємництво на селі у цілому орієнтоване на роботу: з малими власниками ОСГ (основна увага приділяється тваринництву, рослинництву, овочівництву, садівництву та диверсифікованим формам); налагодження зв'язків між невеликими виробниками і торговими ринками; увага до найбільш знедолених і вразливих жителів села, зі створенням при цьому власної селянської мережі; забезпечення сталого розвитку територіальної громади; участь у широкомасштабних проєктах; співпрацю з владою, багатосторонніми донорами, організаціями приватного сектору, іншими неурядовими організаціями, для розробки програм та послуг, спрямованих на досягнення сталості у конкурентному середовищі [16, с. 54].

Діяльність соціального підприємства багатофакторна, оскільки включає форми: для яких визначена соціальна мета - отримання загального блага, часто у вигляді соціальних інновацій; прибуток яких реінвестується переважно на соціальні цілі; чий спосіб організації відображає їхню місію

Список бібліографічних посилань

1. Алексеева О. В. Развитие аграрного предпринимательства в формировании институционального механизма занятости населения : дис. д-ра философии : 076. Київ, 2021. 232 с.
2. Баланда А. Л., Надрага В. І. Соціальний капітал підприємства: переваги та ризики прояву. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 1(21). С. 37-41.
3. В Обертині селяни об'єдналися у кооператив і заробляють на сухофруктах. Як їм це вдалось? URL : <https://shotam.info/v-obertyni-seliany-ob-iednalys-u-kooperatyv-i-zarobliaiut-na-sukhofruktakh-yak-im-tse-vdalos/>.
4. Галанец В. Г. Эффективность управления: теория, методика, практика. Львов : Вища шк., 1979. 198 с.
5. Демьянчук О. І. Формування властивостей соціального капіталу підприємства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2011. Вип. 16. С. 270-276.
6. Дюк А. А. Развитие та організаційно-економічна соціалізація підприємництва на селі: теорія, методологія, практика : дис. д.-ра екон. наук : 08.00.04. Вінниця, 2021. 553 с.
7. Єлісеєва Л. В. Економічний зміст та види соціального капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія економічні науки. 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 8-11.
8. Зелена книга соціального підприємництва в Україні. Київ : Український Форум Благодійників, 2019. 101 с.
9. Развитие підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / [Лупенко Ю.О., Малік М.І., Заяць В.М., Шпикуля О.Г. та ін.]. К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва : Соцэкгиз, 1962. 684 с.

через застосування демократичних принципів чи принципів участі або зосередження на соціальній справедливості. Соціальна мета щодо отримання загального блага - задоволення соціально незахищених верств, оскільки виступає одним із чинників, які впливають на прийняття рішення про продовження їх діяльності, сприяє виникненню почуття психологічного комфорту, підсилює мотив і слугує основою для роз'яснення, чому власники переймаються такою (подібною) діяльністю.

Висновки. За результатами досліджень можна стверджувати, що досягнення завдяки соціально-економічній переорієнтації цільової мети розвитку підприємництва відбуватиметься в поєднанні з формуванням у державі сприятливого для соціального підприємства суспільного, податкового, психологічного та виробничого середовища.

Отже, важливим для успішної діяльності соціальних підприємств стане: запровадження державної програми розвитку соціальних підприємств; прийняття Закону України «Про соціальні підприємства»; введення широкого спектра пільг для суб'єктів, які заохочують розвиток галузі та збільшення масштабів їх діяльності; прийняття системних рішень у сфері соціальної економіки, що спрямовані на формування найсприятливіших умов для розвитку соціального підприємства.

References

1. Aliksieieva, O.V. (2021). Rozvytok ahrarynoho pidpriumnytstva u formuvanni instytutsiinoho mekhanizmu zainiatosti naseleння [Development of agrarian entrepreneurship in the formation of the institutional mechanism of employment]. *PhD thesis*. Kyiv [In Ukrainian].
2. Balanda, A.L. & Nadraga, V.I. (2013). Sotsialnyi kapital pidpriumnytstva: perevahy ta ryzyky proiavu [Social capital of the enterprise: advantages and risks of manifestation]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (21), pp. 37-41 [In Ukrainian].
3. V Obertyni seliany ob'iednalys u kooperatyv i zarobliaiut na sukhofruktakh. Yak yim tse vdalos? [In Obertin, peasants have joined a cooperative and earn their living from dried fruit. How did they do it?]. Retrieved from: <https://shotam.info/v-obertyni-seliany-ob-iednalys-u-kooperatyv-i-zarobliaiut-na-sukhofruktakh-yak-im-tse-vdalos/> [In Ukrainian].
4. Galanec', V.G. (1979). Jеffektivnost' upravlenija: teoriija, metodika, praktika [Management efficiency: theory, methodology, practice]: L'vov : Vyshcha shk. [In Russian].
5. Demianchuk, O.I. (2011). Formuvannia vlastyvostei sotsialnoho kapitalu pidpriumnytstva [Formation of properties of social capital of the enterprise]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii: Ekonomika, 16, pp. 270-276 [In Ukrainian].
6. Diuk, A.A. (2021). Rozvytok ta orhanizatsiino-ekonomichna sotsializatsiia pidpriumnytstva na seli: teoriia, metodolohiia, praktyka [Development and organizational and economic socialization of rural entrepreneurship: theory, methodology, practice]. *Doctor's thesis*. Vinnytsia [In Ukrainian].

11. Соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. Eu4youth - розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні. 2020. 37 с.
12. Українська кооперація під Польщею в році 1928. Статистика союзних кооперативів. Львів : Ревізійний союз Українських кооперативів, 1928. 25 с.
13. Шпикуляк О. Г. Становлення соціального капіталу в аграрній сфері трансформаційної економіки. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2007. Vol. 8. P. 28-34. URL : <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704>.
14. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73-82.
15. Austin J., Stevenson H., Wei-Skillern J.. Social and commercial entrepreneurship: The same, different or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2006. Vol. 30(1). P. 1-22. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x>.
16. Balaniuk I., Kozak I., Balaniuk S., Kozak-Balaniuk I., Sas L., Shelenko D. The role of united territorial communities in the functioning of agricultural enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. № 1. P. 52-66. URL : <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2148/1609>.
17. Bourdieu P. The Forms of Capital, w: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, J. Richardson (ed.), New York, 1986.
18. Dees J. G. The meaning of social entrepreneurship. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, *Duke University's Fuqua School of Business*. 2001. URL : uke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/03/Article_Deas_MeaningofSocialEntrepreneurship_2001.pdf.
19. Fukuyama F. Капітал społeczny, w: Kultura ma znaczenie, L.E. Harrison, S.P. Huntington (eds.), Zysk i S-ka, Kraków. (2003).
20. Hanifan L. J. The Rural School Community Center, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, (1916), No. 67. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000271621606700118>.
21. Putnam R. D. Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech, Wydawnictwo Znak, Warszawa-Kraków. (1995).
22. Putnam R. D. Social Capital: Measurement and Consequences. *Canadian Journal of Policy Research*. 2001. № 2(1). URL : <http://www.oecd.org/dataoecd/25/6/1825848.pdf>.
23. Rozwój przedsiębiorczości społecznej w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej. Raport przygotowany zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości przez Instytut Analiz Rynku Pracy. 2020. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/spoeczna-przedsiębiorczo_12-11-2020_popr_z-okadk.pdf.
24. Zadek S., Thake S. (1997, June 20). Send in the social entrepreneurs. *New Statesman*, 26, 31.
7. Eliseeva, L.V. (2017). Ekonomichnyi zmist ta vydy sotsialnoho kapitalu [Economic content and types of social capital]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii ekonomichni nauky*, 22 (1), pp. 8-11 [In Ukrainian].
8. Zelena knyha sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Green Paper on Social Entrepreneurship in Ukraine]. (2019). Kyiv : Ukrainyskyi Forum Blahodiinykiv [In Ukrainian].
9. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Yo., Zaiats, V.M., Shpykuliak, O.H., et al. (2016). Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt [Development of entrepreneurship and cooperation: institutional aspect]. Kyiv: NNTs «IAE» [In Ukrainian].
10. Smit, A. (1962). Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Moskva : Socjkgiz [In Russian].
11. Social entrepreneurship in Ukraine. Economic and legal analysis [Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini. Ekonomiko-pravovyi analiz]. (2020). Eu4youth - rozkryttia potentsialu molodykh sotsialnykh pidpriemstiv v Moldovi ta Ukraini [In Ukrainian].
12. Ukrainska kooperatsiia pid Polshcheiu v rotsi 1928 [Ukrainian cooperation near Poland in 1928]. (1928). Statystyka soiuzykh kooperatyviv. Lviv : Reviziyni soiuzy Ukrainyskykh kooperatyviv [In Ukrainian].
13. Shpykuliak, O.H. (2007). Stanovlennia sotsialnoho kapitalu v aharnii sferi transformatsiinoi ekonomiky [Formation of social capital in the agricultural sphere of transformational economy]. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 8, pp. 28-34. Retrieved from: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> [In Ukrainian].
14. Shpykuliak, O.H. & Malik, M.Yo. (2019). Instytutsionalnyi analiz rozvytku pidpriemnytstva v aharnomu sektori ekonomiky: metodychnyi aspekt [Institutional analysis of entrepreneurship development in the agrarian sector of economy: methodical aspect]. *Економіка АПК*, 6, pp. 73-82 [In Ukrainian].
15. Austin J., Stevenson H. (2006). Wei-Skillern. Social and commercial entrepreneurship: The same, different or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*. 30(1), pp. 1-22. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1540-6520.2006.00107.x> [In English].
16. Balaniuk, I., Kozak, I., Balaniuk, S., Kozak-Balaniuk, I., Sas, L., Shelenko, D. (2021). The role of united territorial communities in the functioning of agricultural enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43, 1, pp. 52-66. Retrieved from: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2148/1609> [In English].
17. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital, w: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, J. Richardson (ed.), New York. [In English].
18. Dees, J.G. (2001). The meaning of social entrepreneurship. *Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business*, Retrieved from: uke.edu/case/wp-content/uploads/sites/7/2015/03/Article_Deas_MeaningofSocialEntrepreneurship_2001.pdf [In English].
19. Fukuyama, F. (2003). Капітал społeczny, w: Kultura ma znaczenie, L. E. Harrison, S. P. Huntington (Eds.), Zysk i S-ka, Krakow [In Polish].
20. Hanifan, L.J. (1916). The Rural School Community Center, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 67. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000271621606700118> [In English].
21. Putnam, R.D. (1995). Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech, Wydawnictwo Znak, Warszawa-Krakow [In Polish].
22. Putnam, R.D. (2001). Social Capital: Measurement and Consequences. *Canadian Journal of Policy Research*, 2(1). Retrieved from: <http://www.oecd.org/dataoecd/25/6/1825848.pdf> [In English].
23. Rozwój przedsiębiorczości społecznej w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej. Raport przygotowany zlecenie Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości przez Instytut Analiz Rynku Pracy. (2020). Retrieved from: file:///C:/Users/user/Downloads/spoeczna-przedsiębiorczo_12-11-2020_popr_z-okadk.pdf [In Polish].
24. Zadek S. & Thake S. (1997). Send in the social entrepreneurs. *New Statesman*, 26, 31 [In English].

Shelenko D. I., Balaniuk I. F., Balaniuk V. S. Social capital in the development of social entrepreneurship

The purpose of the article is to theoretically substantiate and analyze the ways in which social capital influences the development of social entrepreneurship. The task of this study is aimed at increasing attention to the impact of social capital on the development of social entrepreneurship and outlining opportunities for effective activities of economic entities.

Research methods. The methodological basis of the research is a complex research method - to characterize socially active enterprises operating in Ivano-Frankivsk region, as well as to get acquainted with the world experience of social entrepreneurship. A prerequisite for the formation of social capital of the potential inherent in it is a consistent and systematic solution to the problem, which will include a set of defining principles.

The following general and special methods were used in the research process: analysis and synthesis to evaluate the activity of socially active entrepreneurship; analytical groupings - to establish differences between business and social entrepreneurship; abstract-logical during the formation of theoretical generalizations.

Research results. The role and place of social capital in the development of social entrepreneurship have been considered. Consistent contexts of studying the theory of social capital are highlighted. The socially active enterprises of Ivano-Frankivsk region are analyzed and the description of achievements of their activity is given. The main directions of social enterprise development in the countryside have been given. The world experience of social entrepreneurship is studied. The differences between business entrepreneurship and social entrepreneurship are identified.

Scientific novelty. The substantiation of the development of social capital in the development of entrepreneurship has been deepened. The interpretation of social capital gave grounds to consider it as a system that covers the necessary for each episode of the set of subsystems at different levels, which is designed to have a real impact on the development of economic entities.

Practical significance. Proposals for scientific understanding of the essence of the potential of socially active enterprises have been developed, which will serve as a basis for deepening theoretical and methodological research on the problems of social capital development in entrepreneurship. The presented provisions are aimed at revealing the typical features and the most significant problematic issues of the characteristics of socially active enterprises of Ivano-Frankivsk region, which need attention from public authorities and local governments. Tabl.: 1. Refs.: 24.

Keywords: social capital; social entrepreneurship; business entrepreneurship; social relations; cooperation; socially active enterprises.

Shelenko Diana Ivanivna - doctor of economic sciences, professor, professor of the department of accounting and auditing, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University” (57, Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018)

E-mail: diana.shelenko@pnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9214-7258>

Balaniuk Ivan Fedorovich - doctor of economic sciences, professor, head of the department of accounting and auditing, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57, Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018)

E-mail: ifbalaniuk@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8320-6383>

Balaniuk Vira Serhiivna - senior lecturer at the department of foreign languages, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57, Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, 76018)

E-mail: vira.balaniuk@pnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8732-4646>

Шеленко Д. И., Баланюк И. Ф., Баланюк В. С. Социальный капитал в развитии социального предпринимательства

Цель статьи - теоретически обосновать и проанализировать способы, при которых социальный капитал влияет на развитие социального предпринимательства, активизировать внимание относительно влияния социального капитала на развитие социального предпринимательства и обозначить возможности эффективной деятельности субъектов хозяйствования.

Методика исследования. Методологической основой служил комплексный метод исследования - для характеристики социально активных предприятий, которые осуществляют деятельность в Ивано-Франковской области, а также ознакомления с мировым опытом социального предпринимательства. Предпосылкой формирования социального капитала, заложенного в него потенциала стало последовательно-системное решение проблемы, которая будет включать совокупность определяющих исходных основ. В процессе исследования использованы следующие общенаучные и специальные методы: анализа и синтеза - для оценивания деятельности социально активного предпринимательства; аналитических группировок - для установления различий между бизнес-предпринимательством и социальным предпринимательством; абстрактно-логический - в процессе формирования теоретических обобщений.

Результаты исследования. Рассмотрены роль и место социального капитала в развитии социального предпринимательства. Выделены последовательные контексты изучения вопроса теории социального капитала. Проанализированы социально активные предприятия Ивано-Франковской области, приведены описание достижений их деятельности и основные направления развития социального предприятия на селе. Исследован мировой опыт социального предпринимательства. Определены различия между бизнес-предпринимательством и социальным предпринимательством.

Элементы научной новизны. Углублено обоснование развития социального капитала в развитии предпринимательства. Трактование социального капитала дало основания рассматривать его как систему, что охватывает необходимую для каждого отдельного эпизода совокупности части подсистем на разных уровнях, которая призвана реально влиять на развитие субъектов хозяйствования.

Практическая значимость. Разработаны предложения по научному осмыслению сущности потенциала социально активных предприятий, что будет служить основой для углубления теоретико-методических исследований проблем развития социального капитала в предпринимательстве. Приведенные положения направлены на раскрытие типичных особенностей и наиболее существенных проблемных вопросов характеристики социально активных предприятий Ивано-Франковской области, что требуют внимания органов государственной власти и местного самоуправления. Табл.: 1. Библиогр.: 24.

Ключевые слова: социальный капитал; социальное предпринимательство; бизнес-предпринимательство; социальные связи; кооперация; социально активные предприятия.

Шеленко Диана Ивановна - доктор економічних наук, професор, професор кафедри теоретичної і прикладної економіки, Государственное высшее учебное заведение «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (76018, г. Івано-Франківськ, ул. Шевченко, 57)

E-mail: diana.shelenko@pnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9214-7258>

Баланюк Іван Фёдорович - доктор економічних наук, професор, завідує кафедрою учёта і аудита, Государственное высшее учебное заведение «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (76018, г. Івано-Франківськ, ул. Шевченко, 57)

E-mail: ifbalaniuk@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-8320-6383>

Баланюк Вера Сергеевна - старший преподаватель кафедри іноземних мов, Государственное высшее учебное заведение «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (76018, г. Івано-Франківськ, ул. Шевченко, 57)

E-mail: vira.balaniuk@pnu.edu.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-8732-4646>

Стаття надійшла до редакції 01.11.2021 р.

Фахове рецензування: 15.11.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Шеленко Д. І., Баланюк І. Ф., Баланюк В. С. Соціальний капітал у розвитку соціального підприємництва. *Економіка АПК*. 2021. № 11. С. 44 – 53. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111044>

Shelenko, D.I., Balaniuk, I.F & Balaniuk, V.S. (2021). Sotsialnyi kapital u rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva [Social capital in the development of social entrepreneurship]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 44 – 53 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111044>

* * *

Новини АПК

Скільки коштуватимуть хліб, цукор, молоко та будматеріали через подорожчання газу - коментар Олександра Захарчука Focus.ua

Спекулятивні біржові ціни на газ провокують подорожчання продуктів. Якщо найближчим часом ситуація не зміниться, наслідки відчують усі. Що подорожчає на тлі екстремально високої вартості газу розповідається в матеріалі Focus.ua. *А що діється на полях?*

Ціна на газ та аграрний сектор. В одному з українських агропідприємств оглядачеві Фокусу поскаржилися, що через подорожчання газу восени 2021 року їм доводиться платити за добрива майже втричі більше, ніж роком раніше.

Поки ціни на газ надто активно не знижуються, заводи і підприємства міркують, як саме підвищувати ціну продукції, собівартість якої відчутно зросла.

Завідувач відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення ННЦ "Інститут аграрної економіки", д.е.н., проф. Олександр Захарчук підтверджує, що ціни на добрива в Україні у жовтні досягли максимального за часи незалежності України показника. Він уточнив, що "Аміачна селітра (азотне добриво) подорожчала вдвічі - з 9 тис. грн/т у лютому-березні до 18-19 тис. грн/т у жовтні. Карбамід (концентроване азотне добриво) з доставкою зараз продається по 27,7 тис. грн/т, що майже втричі більше, ніж на початку року. Імпортна продукція коштує на 2-3 тис. грн дорожче". За інформацією експерта, додали в ціні не лише азотні, а й комплексні добрива, наприклад нітроамофоска (+50%). Таке подорожчання пояснюється тим, що у виробництві добрив частка газу становить до 80%, адже тут він є сировиною та енергоносієм. На думку Юрія Корольчука, навесні 2022 року ціни на добрива можуть зрости ще на 30-70%.

Олександр Захарчук побоюється, що в ситуації, що склалася, аграрії зменшуватимуть використання добрив, оскільки додатковий ефект від їхнього застосування не компенсує витрат на закупівлю. З цієї причини першими постраждають малі, середні та сімейні фермерські господарства, які обробляють землеволодіння площею 400-500 га і мають обмежені кошти на закупівлю добрив.

"Ситуація загрожує продовольчій безпеці. Адже проблема полягає не лише у подорожчанні продуктів харчування, а й у меншому врожаї, доході, зменшенні валютної виручки та сплачених державі податків в агросекторі", – попереджає Олександр Захарчук.

Джерело: Focus.ua